

Meggyőződéses keresztényként és Krisztus-hívőként csak akkor tudnám elfogadni Heller önmagában helyes következtetését, ha az „alulról felfelé” irányuló krisztológiát megtoldanám egy „felülről alulra” irányulóval; ha a szinoptikusok Jézusát nem *kellene* egyes páli mondások és János evangéliumának misztikus magaslatairól kiegészítenem. Az újraértelmezés nem hamisítja meg az értelmezett igazságot, hanem ugyanazt más szempontból állítja szemünk elé. A két megközelítés, vagyis a „két” krisztológia harmóniájában találjuk meg az emberileg egészében fel nem fogható igazság teljességét. A galileai szent ember és a felfoghatatlan Istenben öröktől fogva létező, de történelmünkben egyszer s mindenkorra kimondott Ige, ha nem *azonos* is, *összefügg* egymással. Ez a hit és az ebből következő vallás alapján megfelel az első keresztény közösségek és evangélistáik meggyőződésének.

VERMES GÉZA

VÁLASZ P. VASS GYÖRGYNEK

A szerző neves bibliatudós, történész, az Oxfordi Egyetemen a judaisztika professor emeritusa, az angol Tudományos Akadémia rendes tagja (vö. „Mérleg”, 2000/4. 444. l.).

Kedves Gyuri,

Nagy érdeklődéssel olvastam reflexióidat. Mint katolikus teológus, Te természetesen az őskeresztény tanítók és közösség hitén keresztül látod Jézust. Az én szempontomból a legfőbb kérdés az, hogy mit gondolna Jézus a rá hivatkozó vallási fejlődésről. Azt hiszem, meglepőnek találná a fejleményeket. Gondolkodástörténeti szempontból nézve én érthetőnek tartom a változásokat. Jézus megindított valamit, ami valami mássá változott. Őt csak a zsidók érdekelték; az apostolok viszont őt csodálatos születésű, „istenesedő” messiásként prédikálták a zsidóknak; ez a zsidóknak nem tetszett, de a zsidókeresztényeknek, az ebionitáknak vagy a nazarénusoknak is csak részben tetszett. Mint-hogy azonban a nem zsidók az íghirdetést meggyőzőnek találták, a kereszténység diadalmaskodott. Visszatekintve a történelem Jézusát igen könnyű a hit Krisztusként látni. Van tehát logika a keresztény hitben. De ez a logika nem tudja eltüntetni azt a történelmi kérdést, hogy miként alapul a keresztény hit Jézus tanításán és vallásos gondolkodásán. Szóval két különböző szinten vizsgáljuk az adatokat.

· Két megjegyzés:

1. „Rossz időben, rossz helyen, rosszat cselekedett” – megértem, hogy ez felületesnek és, hogy úgy mondjam, olcsó magyarázatnak tűnik. De tudtommal az intertestamentális és mishnai–talmudi időkben zsidók sohase ítélték halálra egy másik zsidót eretnokség miatt. Exkommunikálták, de nem ölték meg őket. Vallás és politika néha összekeveredett: *Oniást* (Honit) megkövezték, mert nem volt hajlandó az ellenséges zsidó párt ellen imádkozni. De ha nem volt politikai indíték, akkor a *cherem* volt a büntetés.

2. Ha valóban a Deutero-Izajásnál megjelenő *Isten szenvedő szolgálója* játszott fontos szerepet a keresztény teológia megszületésében, hogyan magyarázható meg az, hogy ezek a szövegek az evangéliumokban alig tűnnek fel?

Végül pedig megismétlem, hogy Jézusnál – mint általában a korabeli zsidó eszkatológiában – „Jewish exclusivism” (a zsidó kizárólagosság-elv) uralkodik.

Mindezeket a kérdéseket mostanra már elkészült, *Towards the authentic gospel of Jesus* („Jézus hiteles evangéliuma felé”) című könyvemben vizsgálom.

Még egyszer köszönöm dolgozatodat és várom megjelenését.

Margarettal együtt szeretettel öllelek,

Géza

KÖVETKEZŐ SZÁMNAINKBÓL:

BEINERT, W. (*Stimmen der Zeit*): Felszabadító igazság
Pápai Bibliabizottság: A zsidó Szentírás és a keresztény Biblia

STEMPSEY, W. E. (*Medicine, Health Care and Philosophy*):
A csodák és az orvostudomány

Interjú a Moltmann házaspárral (*Publik-Forum*)

MADIGAN, K. (*Chicago Studies*): Plébánia az 1000. évben